

Megvalósítható a zenei analitikus katalógus!

A zenei analitikus katalógus ügyében a Könyvtárosban megjelent cikkekre (Krutzler Ferenc: Zenei analitikus katalógust! 1977/9. sz.) és a Könyvtárosegyesület zenei szekciójának kiegészítő javaslatára, amelyet levélben kaptunk meg, a következőket válaszoljuk:

A zenei szekció által javasolt két folyóirat (Muzsika, Élet és Irodalom) analitikus feldolgozását és annak az irodalmi katalógus mellékleteként történő közreadását 1978. január 1-től könyvtárunk vállalni tudta volna. Kikértük azonban e tárgyban a hálózatunk keretén belül működő zenei részlegek könyvtárosainak véleményét is, s ez arról győzött meg minket, hogy lényegesen szélesebb körűek az igények a zenei tájékoztatásra.

Mindezek alapján az a véleményünk, hogy a Muzsika és az Élet és Irodalom analitikus feldolgozása és az irodalomtörténeti analitikus katalógus mellékleteként való közreadása semmiképpen sem oldja meg a zenei tájékoztatás kérdését, mivel lényegesen több periódikum feldolgozása szükséges:

A zenei folyóiratok (*Magyar Zene, Muzsika, Parlandó, Kóta, Ifjú Zenebarát*) feldolgozása mellett szükséges az egyéb folyóiratok (*Alföld, Jelenkor, Nagyvilág, Tiszatáj, Új Írás*), a hetilapok közül meg az *Élet és Irodalom*, az *Új Tükör*, a *Magyarország* és a *Magyar Ifjúság* feldolgozása. Ezekon kívül a négy országos napilap (*Népszabadság, Népszava, Magyar Hírlap, Magyar Nemzet*) zenei témájú cikkeinek felvételét is fontosnak tartjuk. A zenei tanulmánykötetek analitikus feltárása elengedhetetlen. Ehhez a nagy vállalkozáshoz szeretnénk kikérni az országban működő zenei könyvtárosok véleményét, és meg kell teremtenünk a vállalkozás technikai feltételeit (sokszorosítás, terjesztés) is.

Ezért azt tervezzük, hogy próbaszámot készítünk, amelyet az érdekeltek megvitátnának. Így a vállalkozás 1979. január 1-től megindulhatna.

Révész Ferenc

A könyvkiemelés rendjét időnként változtatni kell

Vargha Balázs *A betűrend diadala és nyomorúsága* című cikkében (Könyvtáros, 1977. 8. sz.) hangsúlyozza, hogy a könyvek rendje a polcokon a szabadpolc korszakában vált fontossá. A szakirodalom és a szépirodalom általános rendezési elvének ismertetése után megemlíti, hogy „A gyermekkönyvtárak már jó húsz évvel ezelőtt bevezették a szépirodalom műfaji-tematikus rendjét a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kezdeményezésére”. Ez az elrendezés burkoltan életkori is — állapítja meg —, majd hozzáfűzi, hogy a gyermekkönyvtári csoportosítás tovább tagolódott (tudományos fantasztikus művekre stb.). A továbbiakban Vargha Balázs szavá teszi, hogy „néhány budapesti gyerekkönyvtárban... a képeskönyveket, meséskönyveket, verseket és színdarabokat kivéve közös betűrendbe sorolták be a szépirodalmat, gyerekregényt, kalandosat, fantasztikusot, történelmit stb... Újjáélelt... az az elv, amely a drámák-versek belekeverését javasolta a betűrend masszájába.”

Lássuk hát a Fővárosi Szabó Ervin hálózat korábbi állományfelállítási rendjét és a mostani, Vargha Balázs által kifogásolt csoportosítást:

A kölcsönözhető műveket két nagy csoportra osztották: az alsó és a felső tagozatosok olvasmányaira. A kisebbek számára a következő szépirodalmi állománycsoportokat alakították ki: képeskönyvek (K), mesék (M); a nagyobbaknak: állattörténetek (Á), gyermekvilág-úttörőélet (GyK—GyU), kalandos történetek (Kt), fantasztikus regények (Ft), történelmi regények és mondák (T), életrajzok (É), válogatás a felnőttek irodalmából (S), költemények (V) és végül színművek (Sz.). 1975 őszén kísérletképpen a kőbányai (12-es) és a József Attila lakótelepi (48-as) könyvtár gyermekrészlegében, 1976-ban pedig a kispesti, 25-ös könyvtár gyermekrészlegében és az óbudai 8-as számú gyermekkönyvtárban is egyetlen betűrendbe osztották a szépirodalmat, illetve bizonyos műfaji-tematikus csoportokat.

Miért történt ez a „visszalépés”? Miért épp a kezdeményező hálózat tért vissza kísérletképpen néhány könyvtárában a betűrendhez?

A könyvek műfaji-tematikus elhelyezésének említett előnyeit nem hagyhatjuk figyelmen kívül. A gyermekek és az ifjúság időről-időre megfigyelhető értelmi és érzelmi változása azonban új és új igényeket támaszt a könyvtári szolgálattal szemben, s arra ösztönzi a könyvtárosokat, hogy az eddigi állományelhelyezési rendet vizsgálat alá vegyék, s keressék a továbbfejlesztés útját.

Melyek a húsz éve bevezetett rendszerből adódó problémák?

A tematikus csoportosítás megítélés dolga

Először is: egyéni megítélés dolga a műfaji-tematikus csoportok kialakítása. Több, meglehetősen eltérő felosztás képzelhető el.

1972-ben a Móra Kiadónál jelent meg az *Olvasó ifjúságért* c. tanulmánykötet (témája az ifjúsági regény és az olvasóvá nevelés), melyben *Lengyel Balázs* például a következőképpen csoportosítja az ifjúsági irodalmat. 1. csoport: a klasszikusok, „ezek a művek nem a mai valóságot tükrözik, hanem időben és gyakran térben is messzebb eső más társadalmakról, másfajta erkölcsökről, másfajta életmódról szólnak”. Az Egri csillagok, a Légy jó mindhalálig, Beecher-Stowe, Dickens, Mark Twain művei tartoznak ide. A 2. csoportba „az örök ifjúsági olvasmányok” közé azokat a műveket sorolja, amelyek rendkívüli szerencsével telibe találják az ifjúságnak nemzedékről nemzedékre állandó érdeklődési területét (például utazási láz, fantasztikum, egzotikum, a nemes érzelmek iránti fogékonyság). A szerző Defoe-ra, Stevensonra, Vernére, Cooperra gondol, akik nem teremtenek új figurákat, nem jellemeznek mélyen, de regényeik kellemes és szórakoztató olvasmányok, érdeklődést keltenek, érzelmi igényeket elégítenek ki. A 3. csoportot a mai írók által létrehozott művek alkotják, amelyek olvasásakor a gyerekek közvetlenül találkoznak korunk eszméivel, valóságával, s általuk teljesebben megismerik azt. „Természetesen nagyon is sokféle könyv tartozik ide, meseregény, társadalmi és történelmi regény, kalandos regények, leányregények stb. Nem is lehet minden műfajt felsorolni, de talán nem is fontos. Az a kérdés, lehet-e úgy folytatni ezeket a műfajokat, ahogy valamikor kialakultak? Lényegi változtatások nélkül továbbfejleszteni őket? Azt szokták mondani a hagyományosság védelmében, minden útkeresés ellenérveként: egy újszülöttnak minden új, vagyis a fiatal olvasó előlről éli át a világirodalmat... Igen ám, de még ha valaki nem is hiszi irodalom és ifjúsági irodalom szerves kapcsolatát, akkor is el kell gondolkodnia azon, hogy az a bizonyos újszülött valóban ugyanolyan újszülött-e, mint az ötven év előtti...”

Mint már említettem, a gyermekkönyvtárakban kialakított műfaji-tematikus csoportok létrehozásának egyik szempontja az *életkori sajátosságok* figyelembe vétele volt.

Pápayné Kemenczey Judit *A gyermekkönyvtári állomány feltárása. Raktározást rendszer — katalógusok* c. tanulmányában (1971. KMK) írja: „Olvasáslélektani tanulmányainkból tudjuk, hogy egy-egy fejlődési szakaszra szinte törvényszerűen jellemző vagy egy meghatározott műfaj... vagy valamilyen jól körülhatárolható téma (9 éves kortól a fiúknál a kalandregény) iránti igény.”

Pápayné témát említ, s a témát legjellemzőbben képviselő műfajt, a kalandregényt emeli ki.

Ha megnézzük, mi tartozik hálózatunkban a „kalandos történetek” témacsoportba, láthatjuk, hogy Defoe, Cervantes, Cooper, Kipling, Verne művein kívül többnyire azok a regények, amelyek a kalandregény ősi tartalmi és formai jegyeit viselik, azaz jellemző rájuk a külső események kizárólagos ábrázolása, az egyoldalú epikus jelleg, az események váratlan fordulatai által elérhető izgalomkeltés, a sablonos érzelmi és jellemábrázolások.

Vagyis azok a művek, amelyekről *Kolta Ferenc* az említett *Olvasó ifjúságért* c. tanulmánykötetben a következőket írja: „... abba a hibába esünk, hogy mindig valamilyen absztrakt, időtlen gyereket képzelünk el. Ez a gyerek nem képes az esztétikai szép érzékelésére, csak konkrét eseményekben tud gondolkodni. Olvasásra bírni csak régi típusú kalandregényekkel lehet...” Azonban ez tévedés, „a nevelők gyakorlati tapasztalatból tudják, hogy helyes vezetéssel már 10—12 éves életkorban a gyermekek igenis képesek a műalkotásokban megragadni, ami azokra művészi szempontból jellemző.”

A tanulmányok szerzői nemcsak az életkori sajátosságokban a tömegkommunikációs eszközök — elsősorban a televízió — elterjedésével beállott korhatármódosulásokat, a társadalmi és emberi viszonylatok megváltozását hangsúlyozzák, hanem a

kaland, a cselekmény változatlan jelentőségét is. Hiszen a gyerekek minden egyebet a fordulatok cselekmény közvetítésével vesznek tudomásul: a műalkotásban rejülő esztétikumot, a jellemábrázolást, a társadalomrajzot, a stílust. Az írók feladata: állandóan és szüntelenül felfedezni az életkori sajátosságok változásait, aktuális megnyilvánulásait és megadni a valóságban a kaland korszerű formáját, mégpedig elsősorban a hős tudatának ábrázolásával.

Tehát a *kalandosság* mint feldolgozási mód nemcsak a kalandregények, hanem az *egész gyermek- és ifjúsági irodalomnak nélkülözhetetlen jellemzője*, s ilyen formában életkori sajátosságból fakadó igényt elégít ki.

A második szubjektív elem: mi, illetve ki dönti el, hogy egy sokszálú irodalmi alkotás melyik műfaji-tematikus csoportba kerüljön? A feldolgozást végző könyvtáros.

Bár hálózatunkban az egységes besorolást központi tájékoztató szavatolja, elképzelhető, hogy például egy azonos állományrendezési elvet követő vidéki közművelődési könyvtár ugyanazt a művet máshová osztja. A könyvtáros esetleges figyelmetlenségén kívül ez a nagyfokú szubjektivitás az oka annak, hogy egyetlen hálózaton belül is egy-egy mű új kiadású példánya nem abba a témacsoportba kerül, mint az előző. Az FSZEK-ben például Rónaszegi Műklós: A nagy játszma. Benyovszky Móric viszontagságai (alcíme: „életrajzi regény az ifjúság számára”) c. regénye a „Kt”-ba (kalandos történetek), a szerző Keserű komédia. Molière élete c. műve pedig az „É”-be (életrajzok) került. Elképzelhető, hogy más könyvtárak mindkét művet az életrajzi regények közé sorolták be.

Vargha Balázs írja: „A könyvtárosnak joga, sőt kötelessége, hogy a hatékonyabb működés érdekében kiemelten bizonyos fajta könyveket az állományból. Ez a kiemelés lehet alkalmi, ... de lehet tartós is...”

Az alkalmi kiemelések hasznosságáról, azt hiszem, felesleges beszélni, de a „kiemelés” szót a szépirodalom műfaji-tematikus besorolása esetében nem tartom helyénvalónak, mivel gyakorlatilag minden egyes művet besorítunk a neki többé-kevésbé megfelelő téma Prokrusztesz-ágyába.

Az önállóságra nevelés szempontja

Érzésem szerint Vargha Balázs nem hangsúlyozza eléggé a katalógus szerepét. Az egész cikkben egy helyen „az egy szerző művei egy helyen legyenek” érv cáfolataként utal rá: „... a betűrendes katalógus összeforrasztja a ... több részre vágott életművet.”

A szépirodalmi állomány egységes betűrendje esetén pontosan így összeforraszthatja a tematikus katalógus a műfaji-tartalmi hasonlóságot mutató szépirodalmat, a sorozati katalógus pedig a cikkben másutt említett „pöttös” és „csíkos” könyveket.

Jelenleg a tematikus katalógus csak egyetlen tájékoztatást ad a benne keresőknek: azt, hogy egy bizonyos témakörből a kölcsönözhető állomány éppen bent levő kötetek kívül még mi található a könyvtárban (ti. ez a katalógus a szerző nevének betűrendjében tárja fel a témát, s egy mű katalóguscédulája csak az adott témánál szerepel). Más szerkesztési elv esetén lehetőség nyílnék arra, hogy egy-egy mű céduláját több témához is besorolják.

Visszatérve a négy könyvtárban kísérletképpen bevezetett osztatlan betűrendes elhelyezéshez: Az átrendezés sehol sem érintette a legkisebbeknek és a serdülőknak szóló irodalmat, s a 48-as könyvtár gyermekrészelégének kivételével a vers és a dráma is kiemelt állományrész maradt. A tapasztalatok szerint a gyerekeknek nem okoz nehézséget a tájékozódás az ily formában polcra helyezett állományban. Ezekben a könyvtárakban bizonyos állománytestek (például a történelmi regény, az életrajz) forgalma az előző években tapasztaltakhoz képest lényegesen megnőtt. A reprezentatív statisztika szerint a 8-as gyermekkönyvtárban az 1974. évi 8.1-ről 1976-ban 10,7 százalékra; hasonlóképpen a 48-as könyvtár gyermekrészelégében 10-ről 13,5 százalékra emelkedett.

Még egy érv: a könyvtárosegyesület IX. vándorgyűlésén, a gyermekkönyvtári szekció ülésén hallottuk, hogy az Úttörőszövetség is mindjobban szeretné fejleszteni a gyerekek szellemi önállóságát. A „Barátaink” nevű közművelődési úttörőközösségi játékban (a „Művészetek vándorútján második fokozata”) maguk az úttörők dolgozzák ki tevékenységük tartalmi és formai összetevőit.

Talán a gyermekkönyvtárban is felesleges a gyerekek túlzott irányítása. Ez azzal a következménnyel járhat, hogy később a felnőttkönyvtárban nem tudnak tájékozódni a szépirodalmi állományban, vagy leragadnak a megszokott témánál.

Hálózatunkban a könyvtárak többsége — az említett négy kivételével — még az az itt elemzett műfaji-tematikus rend szerint tárja fel szépirodalmi állományát. Foglalkozunk azzal a gondolattal is, hogy a rendszert megváltoztatjuk, illetve továbbfejlesztjük. Olyan megoldást keresünk, amely a betűrend fokozottabb alkalmazásával egyidejűleg áttekinthető állományfeltárást tesz lehetővé, s a differenciált katalógus-rendszer mellett sem mond le arról, hogy már a mű is tájékoztassa az olvasót tartalmáról (például több vagy más témák, kategóriák jelölése a könyvön, illetve a könyvben).

Az a célunk, hogy a könyvtári rend még jobban segítse az olvasószolgálat egyik feladatának teljesítését: a gyerekek tudatos könyvválasztását, tájékozódási képességének fejlesztését.

Bánhegyi Gyuláné

Nem új módszer?

Nem új módszer — írja Dénes Pál a Könyvtáros 1977. évi 11. számában az író-olvasó találkozóra meghívottak kiválasztását ismertető jászberényi beszámolóról. Ellenérvként elmondja, hogy korábban már ő is részt vett több olyan sikeres rendezvényen, ahol a „szervezők nem sajnálták a fáradságot, hogy név szerint is megtudják a könyvesboltban, könyvtárban és másutt”, kiket érdekelhet az író-olvasó találkozó. Nos, ez a módszer is eredményre vezethet, de nem azonos az említett beszámolóban ismertetett eljárással. (Könyvtáros, 1977. 7. sz.) A mienknek az a lényege, hogy a könyvtárosok a kölcsönzők állandó tagsági (törzs-) számát tartalmazó nyilvántartásból állapították meg, kik olvasták az elmúlt öt év alatt a könyvtárban Cseres Tibor több művét is. Magyarán: ahelyett, hogy végigkérdezték volna a 3200 beiratkozott felnőtt olvasót, ezt a rendkívül egyszerű, újabb módszert választották annak megállapítására, kiket érdekelhet a találkozó, kiket hívjon meg erre a könyvtár.

Igaza van Dénes Pálnak, hogy ha kizárólag ezt a módszert alkalmazzuk, a szó-rakoztató könyvek kedvelői nem kapnak meghívót, és elmarad a munkahelyi közösségek, szocialista brigádok mozgósítása is. Olyasmit kér számon azonban, ami nem volt célunk. Ezúttal ugyanis csupán az író és olvasója közötti találkozót szerveztük meg — s mivel ennek gondjai közismertek, ajánlottuk módszerünket. Ám, ha a szó-rakoztató könyvek kedvelőit szeretné Dénes Pál mozgósítani egy olyan író-olvasó találkozóra, ahol „élményszerű késztetést kapnak az igényesebb olvasmányok forgatására”, akkor az ő és e sorok olvasóinak figyelmét ismételtelen felhívom az állandó tagsági számot alkalmazó nyilvántartás hasznosságára. Ennek segítségével állapítható meg legkönnyebben a szó-rakoztató művek kedvelőinek köre, amelynek tagjait érdemes meghívni a találkozóra.

Arató Antal

